

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

ہم بستگے اجتماعے

ردیافت امنیت ملے

مولفان:

دکتر حمید ملکی

دکتر عزیز جوان پور

سرشناسه	ملکی، حمید، ۱۳۳۵ -
عنوان و نام پدیدآور	همبستگی اجتماعی رهیافت امنیت ملی مولفان حمید ملکی، عزیز جوان پور.
مشخصات نشر	تبریز: انتشارات پژوهش‌های دانشگاه، ۱۳۹۵.
مشخصات ظاهری	۱۴۵ ص.
شابک	۹۷۸-۶۰۰-۸۵۵۵-۴۷-۶
وضعیت فهرست نویسی	فیبا
یادداشت	کتابنامه: ص ۱۸۳.
موضوع	همبستگی
موضوع	Solidarity
موضوع	امنیت ملی
موضوع	National security
شناسه افزوده	جوانپور، عزیز، ۱۳۴۲ -
شناسه افزوده	انتشارات پژوهش‌های دانشگاه
رده بندی کنگره	۱۳۳۰ ۷۵۸/۷۱۷ HM
رده بندی دیویی	۳۳
شماره کتابشناسی ملی	۶۳۶۵

عنوان : همبستگی اجتماعی رهیافت امنیت ملی	مؤلف : حمید ملکی، عزیز جوان پور
شابک : ۹۷۸-۶۰۰-۸۵۵۵-۴۷-۶	صفحه آرای : نعیمه مناف زاده
طراح روی جلد : نعیمه مناف زاده	چاپ و صحافی : چاپ و نشر آتلاین
قطع : وزیری	تعداد : ۱۳۰۰۰
سال : ۱۳۹۵	شماره : ۰۰

انتشارات پژوهش‌های دانشگاه

مرکز تخصصی چاپ نشر کتب دانشگاه و نهادهای علمی هیأت علمه دانشگاه‌ها

انتشارات پژوهش‌های دانشگاه
پیرامون آسایش و آسودگی برای دانشگاه‌ها

آدرس دفتر مرکزی : آذربایجان شرقی، تبریز، آپرسان، مجتمع تجاری بلور، روبروی کلاتری، داخل حیاط (ضلع شرقی)، پلاک ۳۹
مرکز پخش : آذربایجان شرقی، تبریز، خیابان امام، روبروی سه راه طالقانی، انتشارات شایسته / ۴۱-۳۵۵۶۱۹۶۱
تلفن های تماس پخش مدیریت : ۰۹۱۴۶۱۴۳۳۴۶ / ۰۲۱۳۳۲۶۲۱۱۶
پخش امور فنی : ۰۹۱۴۵۰۱۹۸۵۰ / ۰۴۱۳۳۲۵۰۲۴۸

www.Unpb.org / Info@unpb.org

www.Pajohesh-daneshgah.ir / Info@pajohesh-daneshgah.ir

طبق قانون حمایت از حقوق ناشران و مولفان هر شخص حقیقی و حقوقی که تمام یا قسمتی از این اثر را بدون اجازه ناشر و مولف، نشر یا عرضه یا تکثیر یا تجدید چاپ نماید مورد پیگیری جدی قانونی خواهد گرفت و مطابق با جرایم قوانین اسلامی برخورد خواهد شد.

صفحه	عنوان
۷	پیشگفتار.....
۹	مقدمه.....
۱۳	فصل اول
۱۳	تعاریف و مفاهیم.....
۱۴	الف- مبانی نظر: و تنه‌یهای همبستگی و انسجام اجتماعی.....
۱۴	۱- همبستگی اجتماعی.....
۲۱	۲- انسجام اجتماعی.....
۲۵	۳- نظم اجتماعی.....
۲۸	۴- وفاق اجتماعی.....
۳۶	۵- یکپارچگی اجتماعی.....
۴۳	ب: امنیت ملی، مفاهیم و نظریه‌ها.....
۴۳	۱- تعریف مفهومی امنیت ملی.....
۴۴	۲- نظریه‌های امنیت.....
۴۴	(الف) - اجتماع امنیتی.....
۴۶	ب- گفتمان امنیت ملی در جمهوری اسلامی ایران.....
۴۶	پ- نتیجه‌گیری و ارائه چارچوب تئوریک.....
۴۹	فصل دوم
۴۹	بررسی عوامل موثر بر همبستگی.....
۴۹	و انسجام اجتماعی.....
۵۰	الف: عوامل تقویت کننده همبستگی و انسجام اجتماعی.....
۵۰	۱ - قواعد حقوقی و هنجارهای اجتماعی.....
۵۵	۲- روابط و تعاملات اجتماعی - فرهنگی.....
۶۱	۳- هویت ملی.....
۶۹	۴- اعتماد اجتماعی.....
۷۳	۵ - همسوئی فرهنگ قومی با ارزشهای فرهنگ ملی.....

ب- عوامل تهدید کننده همبستگی و انسجام اجتماعی.....	۷۵
۱- تمایلات قومی - مناقشات بین قومی	۷۵
۲- پیگانگی اجتماعی (انزوای ارزشی) و پیگانگی سیاسی	۸۰
پ: تحلیل روابط مفهومی عوامل موثر بر همبستگی و انسجام اجتماعی	۸۸
فصل سوم.....	۹۳
تجزیه و تحلیل و نتیجه گیری	۹۳
الف- تجزیه و تحلیل معیارهای عوامل همبستگی و انسجام اجتماعی و روابط بین آنها.....	۹۴
معیارهای عوامل حفظ و نگهدارنده (تقویت کننده) همبستگی و انسجام اجتماعی	۹۴
تحلیل معیارهای عامل تهدید کننده همبستگی و انسجام اجتماعی	۱۰۴
ب- تاثیر همبستگی و انسجام اجتماعی در امنیت ملی	۱۰۷
پ: همبستگی اجتماعی و امنیت ملی در جمهوری اسلامی ایران	۱۱۳
فهرست منابع	۱۲۶

همبستگی اجتماعی یکی از موضوعات مهم جامعه‌شناسی است که با حیات یک جامعه ارتباط دارد و این مفهوم در سطح کلان مفاهیمی چون نظم اجتماعی، یکپارچگی، انسجام اجتماعی و وفاق اجتماعی را در بر گرفته و یکی از مولفه‌های قدرت اجتماعی و قدرت ملی محسوب می‌شود که با امنیت ملی ارتباط پیدا می‌کند. بنابراین تحقق این عامل برترساز در یک جامعه برای حفظ ثبات و استحکام و در نهایت توسعه همه جانبه ضرورت دارد از این رو اهمیت موضوع ذهن نگارنده را به مطالعه و بررسی دقیق علمی عوامل انسجام بخش و موجد همبستگی اجتماعی بویژه در جوامع چند قومی که نیاز ضروری و مداوم جامعه کهن ایرانی است هدایت نمود که تحت عنوان همبستگی و انسجام اجتماعی و تأثیرات آن در امنیت ملی در حتماً خوانندگان محترم قرار می‌گیرد. موضوعی که بطور مداوم در مقاطع مختلف و حساس، از جان برخی نخبگان مطرح می‌شود اما جنبه‌های علمی و دقیق در خصوص چپستی و عوامل تشکیل دهنده آن و همچنین پی‌کنگی دستیابی جامعه به این موضوع مهم جامعه‌شناختی کمتر مورد تحلیل و توجه قرار می‌گیرد. ثباتی و بی‌نظمی در جامعه مهمترین عاملی است که اندیشه ضرورت حفظ انسجام و همبستگی در سطح ملی و کلان را در اذهان دولت مردان و نخبگان متبلور می‌سازد.

نیاز یک جامعه پویا و زنده به منظور حفظ بقا و پیشرفت و توسعه خود به همبستگی و انسجام اجتماعی مداوم، اهمیت استراتژیک و حیاتی موضوع مورد بحث را تبیین می‌نماید.

در این کتاب سعی شده است، ابتدا کلیات مفاهیم، تعاریف، موضوع همبستگی اجتماعی در یک جامعه که از قومیت‌ها و فرهنگ‌های متعدد تشکیل یافته است ارائه و به منظور جهت دهی بررسی و تدوین آن و بیان مطالب از انسجام مفهومی و نظم خاصی پیروی شد تا تلاش هدف‌دار در جهت دستیابی به موضوع مطرح شده و جوانب آن متمرکز شود. در این راستا منابع متعددی از جمله برخی تحقیقات اجتماعی مقالات، سخنرانیها، کتب منتشر شده مرتبط با موضوع و اسناد و عناصر آن مورد مطالعه و بهره‌برداری قرار گرفته است. محدودیت نظریات علمی در خصوص همبستگی اجتماعی یکی از مشکلات تالیف کتاب حاضر می‌باشد که سعی شده این نقیصه با بهره‌گیری از تئوریهای مربوط به عوامل تشکیل دهنده تقویت و تهدید کننده برطرف شود. بعنوان مثال عمده‌ترین عامل همبستگی اجتماعی، هویت سازی در چارچوب ملی می‌باشد که تحت عناوینی از قبیل احساس عاطفی مثبت، علقه اجتماعی یا ذهن گروهی، نیروی برتر و وجه مشترک در جهت اهداف و منافع مشترک و احساس تعهد و

تعلق نسبت به اجتماع عام (ملی) که هویت جمع را القاء می کند از آراء هگل، کنت، پارسونز، منسکیو، وبر دورکیم و ابن خلدون استنباط گردیده است. نظر به اینکه بحث امنیت ملی این روزها به طور گسترده و در بیشتر کتب و مقالات علمی از نظریه های گسترده ای برخوردار است لذا فقط به آن دسته از نظریات امنیتی که به موضوع مربوط می شود در حد بضاعت اشاره شده است. بخش دیگر کتاب که مربوط با شاخص ها و معیارهای اندازه گیری سطح همبستگی اجتماعی می باشد طی تلاش گسترده تحقیقاتی در میان یکی از اقوام ایرانی مورد مطالعه میدانی قرار گرفته است و نتایج بدست آمده ضمن اینکه مورد تایید صاحب نظران می باشد با تئوری های مطروحه همخوانی دارد. یکی از ویژگی هایی که موضوع مورد بحث از آن برخوردار است، قطعیت و ذهنی بودن آن است و بدین ترتیب اندازه گیری، شناخت و تحقق آن را در جامعه بسیار مشکل می نماید. مع الوصف نمودهای عینی، ابعاد و مصادیق آن در میان اقشار جامعه، معیارهای خوبی برای اندازه گیری همبستگی و انسجام اجتماعی محسوب می شوند که در مجموع روح کلی جامعه و شادابی آن بیانگر آن اجتماعی می باشد و یک نظام مشروع فرصت آن را خواهد داشت تا اراده و اقتدار اجتماعی را در جهت تعین و است عمومی و به منظور پیمودن مسیر ترقی و توسعه، حفظ ثبات و امنیت و استحکام جامعه بکار گیرد.

امید است با مطالعه و بررسی و نقد این نگارش که حاصل ۴ سال مطالعه و تحقیق می باشد از سوی خوانندگان محترم نگارنده را در جهت رفع نواقص و پربار نمودن مطالب مرتبط با موضوع مورد بحث مورد تققد و مساعدت خود قرار دهند. در خاتمه از بیان نظرات انتقادی و سازنده جناب آقای دکتر عیوضی و همچنین راهنمایی های استاد ارجمند جناب آقای دکتر محمد باقر سمت زاده و استاد فرهیخته امیر سعید ملک زاده که مشوق موثری در تدوین و تالیف این کتاب بری ایشان می باشند و از برادران ارجمند جناب آقای سهیل محمد حسینی و میثم لطف الله نیا که در تایید و تصحیح آرائی زحمات بی شائبه ای را متحمل شده اند صمیمانه تشکر و قدردانی می نمایم.

مطالعه مسائل کلان اجتماعی و تحلیل نقش آن‌ها در امنیت ملی یک واحد سیاسی که از اقوام مختلف تشکیل یافته و ممکن است به لحاظ موقعیت سیاسی و جغرافیائی، مواردی از قبیل تنوع زبانی، قومی و مذهبی و ارزش‌های فرهنگی متفاوت، بعنوان واقعیت ژئوپولتیکی ظهور نمایند، پیچیده می‌باشد. در حال حاضر مرزبندی سیاسی برخی از کشورهای جهان از جمله ج.ا.ا. منطبق بر بافت فرهنگی، اجتماعی، قومی، نژادی و مذهبی نمی‌باشد بنابراین می‌توان استنباط کرد احتمالاً ارتباط ذهنی و درونی چند جانبه‌ای میان جوامع مختلف بویژه در پیرامون مرزهای این گونه کشورها (از نظر مذهبی، قومی و ...) وجود دارد.

به نظر می‌رسد ژئوپولتیک فرهنگی ایران به ویژه در ارتباط با اقوام ایرانی پشتوانه مهمی برای تامین امنیت ملی ج.ا.ا. باشد که تحقیق جداگانه‌ای را طلب می‌نماید. هم چنین می‌توان گفت، حفظ و تقویت تعاملات پایدار اجتماعی و فرهنگی و رفع موانع همبستگی در میان اقوام مختلف یک کشور چند قومی موجبات انسجام ملی و تقویت ثبات اجتماعی در درون مرزهای سیاسی آن را فراهم می‌نماید. قانونگرایی مطمئن‌ترین و آسان‌ترین راه برای دستیابی به همبستگی و انسجام اجتماعی می‌باشد و پذیرش قواعد اجتماعی، احترام به قانون از پایه‌های اساسی اجتماعی بوده و یک ارزش و هنجار اجتماعی محسوب می‌گردد. نهادینه شدن و پذیرش درونی قوانین، دیرد بول اکثریت آحاد یک جامعه به عنوان میثاق اجتماعی، از عوامل اجماع و وفاق جمعی محسوب می‌شود.

رعایت سوم آشکار مربوط به هویت ملی، اعلام وفاداری به کشور در جشنهای ملی و مذهبی، شرکت یکپارچه در مراسم مربوط به جانبازان میهن در جنگ، رتبه‌خوار در دفاع از تمامیت ارضی به صورت داوطلبانه و با توزیع متناسب جمعیتی از میان اقوام از مشخصات بارز تقویت همبستگی و انسجام ملی می‌باشد.

برخی از واقعیت‌های اجتماعی از قبیل پدیده مهاجرت، افزایش جمعیت، شکاف بین نسلی و بروز برخی ناهنجاریها و آسیب‌های اجتماعی و هم چنین تحولات سریع بین‌المللی بویژه در عرصه ارتباطات که به رغم از میان بردن محدودیت‌های ناشی از جدائی بین اجتماعات و ایجاد زمینه تقویت همبستگی اجتماعی، از جمله عوامل و پدیده‌هایی هستند که ارزش‌های مورد توافق جامعه را تحت تاثیر قرار

میدهند. عوامل مختلفی در تغییرات ارزشی و فرهنگی و در نتیجه ایجاد فاصله بین نسلها نقش دارند که در مواردی به تضادها و تناقضهای فرهنگی، اجتماعی منجر شده است.

افزایش ظرفیتهای علمی در جامعه، تغییر سلیقه، موجب تغییر نظام رفتاری و تحول الگوها و شیوههای فرهنگی می گردد و در نتیجه انقلابی در انتظارات پدیدار می شود. طی چنین فرآیندی، وضعیتی بوجود می آید که به شکاف بین نسلها موسوم است. یعنی فاصله فرهنگی و ارزشی بین دو نسل یا بیشتر. این پدیده امروزه توجه بسیاری از جامعه شناسان و دیگر اندیشمندان اجتماعی را به خود جلب کرده است، از اینجاست که بحران جوانان آغاز می شود، یعنی پیکار بین فرهنگ قدیم و جدید. ضمن این که وقوع این بحران، ابتنا بر ناپذیر می نماید، برنامه ریزان و مدیران اجتماعی به شکل ظریف می بایست به آن بپردازند و استراتژیهای مناسبی اتخاذ نمایند تا بدان وسیله فاصله بین نسلی را کاهش دهند و یک نوع وفاق اجتماعی و همنوایی بین نسلها، فرهنگها و مجموعه ارزشها ایجاد نمایند. [۳۸: ۶۱]

وجود ناهنجاریهای اجتماعی، سیاسی و هرگونه اختلال در ارزشها و باورهای یک جامعه بعلت ایجاد ضعف در همدلی نسبت به برخی مسائل اجتماعی اساسی بویژه در واکنش به تهدیدات امنیت ملی، تمرکز تلاش نخبگان را در هدایت قدرت اجتماعی، در جهت تامین اهداف ملی و کلان خنثی می نماید. عبارت دیگر ضعف در برخی عوامل و عناصر همبستگی اجتماعی از قبیل قانونگرایی و قانون پذیری، تعاملات و ارتباطات فرهنگی و اجتماعی در میان گروههای اجتماعی و قومی مختلف، هر نوع بی تفاوتی در قبال مسائل ملی و میهنی یا کاهش در پذیرش ارزشهای اجتماعی، و بالاخره اختلال در تعادل و نظم جامعه سبب از هم گسیختگی اجتماعی گردیده و در صورت برر هر نوع تهدید داخلی یا خارجی جامعه را آسیب پذیر ساخته و مقابله با نفوذ فرهنگی و سیاسی رابعلت ایجاد ضعف در قدرت اجتماعی مشکل می نماید.

پرداختن به موضوع همبستگی اجتماعی و تحلیل و شناخت عوامل موثر بر آن، همچنین تبیین نقش آن در چارچوب امنیت ملی در شرایط کنونی نظام بین الملل که ممکن است تهدیدات مختلفی میهن اسلامی و نظام سیاسی اجتماعی ج.ا.ا را مورد چالش قرار دهد ضرورت دارد.

همبستگی اجتماعی شامل عناصر و عوامل عدیده ای است که امکان ارتباط درونی و پیوستگی افراد یک کشور را در واکنش به مسائل خاص از جمله پایداری در قبال تهدیدات امنیت ملی در ابعاد مختلف فراهم نموده و در نتیجه موجبات استحکام و بقاء یک ملت را میسر ساخته و تداوم می بخشد. حفظ همبستگی و انسجام اجتماعی مورد علاقه و خواست تمامی نظامات حکومتی و سیاستمداران بویژه از

ضروریات کشورهایی است که دارای تنوع قومی می‌باشند. رشد همبستگی‌های قومی و تضاد و صف‌آرایی آن در برابر همبستگی اجتماعی و انسجام و عدم توافق در ارزش‌های عام، حاکمیت سیاسی را در اتخاذ استراتژی مناسب و وحدت بخش دچار چالش نموده و یدین ترتیب مورد آسیب قرار می‌دهد.

بدیهی است که عدم توجه به فاکتورهای حفظ و توسعه انسجام و همبستگی اجتماعی تلاش سیاست‌گزاران را در هدایت استراتژی ملی و اجرای برنامه‌های توسعه‌ای کم اثر خواهد نمود. مهمترین مولفه‌ای که در ایجاد همبستگی و انسجام اجتماعی موثر می‌باشد تعریف و نهادینه کردن ارزش‌های اساسی و هنجارهای ارزشی و بر مبنای معیارهای والای انسانی و الهی می‌باشد که می‌تواند پایه‌ای برای نظم دهی و استحکام جامعه و بعنوان یک فرهنگ اساسی در جهت دستیابی به موضوع مورد بحث تلقی شود که می‌باید توسط اندیشمندان، متفکرین و نخبگان در جامعه القاء شود در غیر اینصورت سوق دادن اذهان جامعه در حفظ و توسعه آنها مشکل خواهد بود بعنوان مثال تعریف و نهادینه کردن عدالت اجتماعی، نظم و قانون‌پذیری، خلاق و ارزشهای دینی و توجه دادن به کارکردهای آنها، ارتقاء توان علمی و آموزش عمومی و همچنین ساخت افراد جامعه از سرنوشت خویش و بویژه ارائه الگوهای مناسب رفتاری توسط سیاستمداران و کارگزاران و عملکرد آنها در جهت تامین همبستگی و انسجام اجتماعی معنادار خواهد بود، که در متن کتاب در حد نصاب به آنها پرداخته شده است.

همبستگی اجتماعی در یک جامعه‌ای به از تکرار قوی و فرهنگی برخوردار است همواره تحت تاثیر عوامل تقویت کننده و تهدید کننده قرار دارد عوامل تقویت کننده، آندسته از عواملی هستند که بعنوان حفظ و نگهدارنده و همچنین مولفه‌های همبستگی و انسجام اجتماعی تعریف و محسوب می‌شوند و ضعف در نگرش و عمل به مصادیق و ابعاد این عوامل از جانب افراد جامعه و هر نوع بی‌تفاوتی در مراقبت از آنها سطح همبستگی اجتماعی را کاهش می‌دهد و بر عکس کنش افراد جامعه از هر قوم با فرهنگ متفاوت و حساس بودن شهروندان در وفاداری به مصادیق و عناصر معنوی مورد بحث میزان همبستگی و انسجام اجتماعی را ارتقاء می‌دهد.

در این کتاب فقط به دو عامل تهدید کننده همبستگی و انسجام یعنی افزایش تمایلات قومی و قبیله‌ای و همچنین بیگانگی اجتماعی و فرهنگی و سیاسی که با اهمیت تلقی شده‌اند به انضمام عناصر مرتبط به این دو عامل اکتفا شده است در بخشی از کتاب به منظور تبیین و تشریح عوامل مذکور، آن دسته از مقیاس‌ها و معیارهایی که توانائی سنجش متغیرهای مورد بحث را داشته و همچنین روابط مفهومی و ساختاری میان آنها تشریح شده است. یکی از مولفه‌های قدرت ملی، قدرت اجتماعی است که

همبستگی اجتماعی از متغیرهای عمده آن به شمار می‌رود بنابراین تضعیف همبستگی اجتماعی در میان گروه‌های قومی بطور مستقیم قدرت اجتماعی را تحت تاثیر منفی قرار می‌دهد موضوع بحث در این کتاب همبستگی اجتماعی و تاثیر آن در امنیت ملی است و سایر مفاهیم اساسی مرتبط به آن نیز در چارچوب نظریه‌ها و تئوری‌های موجود و در حد ممکن به طریقی که موضوع فوق را تبیین نماید در فصل اول کتاب ارائه که در خاتمه فصل قالب بندی شده است.

در خصوص بیان عوامل موثر بر همبستگی اجتماعی آن دسته از عواملی که بعنوان تقویت کننده و نگهدارنده و همچنین تضعیف کننده یا تهدید کننده محسوب می‌شوند در فصل دوم کتاب منظور و روابط مفهومی عوامل موثر بر آن تجزیه تحلیل گردیده است بر اساس مقیاس‌ها و معیارهایی که طبق مبانی نظری و تحقیقات انجام شده به دست آمده به نحوی که متغیرهای مرتبط با موضوع را مورد سنجش و ارزیابی قرار دهد به هر راه شاخه‌ای مربوطه در فصل سوم ارائه و سپس تاثیر همبستگی اجتماعی با توجه به عوامل موثر در قدرت اجتماعی و امنیت ملی مورد بررسی قرار گرفته است در خاتمه این فصل به تحلیلی از وضعیت همبستگی اجتماعی و تاثیر آن در امنیت ملی ج.ا.ا آورده شده و به برخی عوامل انسجام بخش و تضعیف کننده اشاره شده است.

هدف اصلی از نگارش حاضر این است نه نشان دادن همبستگی اجتماعی و انسجام بطور عام در یک جامعه چند قومی تابع یک رشته عوامل تهدید کنند و تقویت کننده بوده و برآیند حاصل بیانگر توانمندی نظام اجتماعی و حاکمیت سیاسی در تامین قدرت ملی کشور باشد و هر چه اهتمام حاکمیت سیاسی در جهت عوامل تقویت کننده معطوف شده و در راستای رفع موانع و برقراری عدالت اجتماعی و در نتیجه کاهش عوامل تهدید کننده گام بردارد، همبستگی اجتماعی به عنوان مهم‌ترین عامل قدرت ملی، تقویت می‌گردد و توافق اذهان در جامعه عام در واکنش به تهدیدات امنیت ملی تبلور می‌شود، بدین ترتیب حاکمیت سیاسی در تحمیل اراده خود در جلوگیری از نفوذ فرهنگ بیگانه و ملی‌بازی مصمم بوده و در نتیجه جامعه از ثبات و استحکام سیاسی و اجتماعی کافی برخوردار خواهد بود.

با تشکر

مولفان